Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (virspalāta)

2018. gada 6. novembrī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Sociālā politika – Darba laika organizēšana – Direktīva 2003/88/EK – 7. pants – Tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu – Darba attiecības, kas izbeidzas darba ņēmēja nāves dēļ – Valsts tiesiskais regulējums, kas liedz izmaksāt darba ņēmēja tiesību pārņēmējiem finansiālu atlīdzību par viņa neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu – Valsts tiesību atbilstīgas interpretācijas pienākums – Eiropas Savienības Pamattiesību harta – 31. panta 2. punkts – Iespēja atsaukties strīdā starp privātpersonām

Apvienotās lietas C-569/16 un C-570/16

par diviem lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Bundesarbeitsgericht* (Federālā darba lietu tiesa, Vācija) iesniedza ar lēmumiem, kas pieņemti 2016. gada 18. oktobrī un kas Tiesā reģistrēti 2016. gada 10. novembrī, tiesvedībās

Stadt Wuppertal

pret

Maria Elisabeth Bauer (C-569/16)

un

Volker Willmeroth kā *TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK* īpašnieks

pret

Martina Broßonn (C-570/16).

TIESA (virspalāta)

šādā sastāvā: priekšsēdētājs K. Lēnartss [*K. Lenaerts*], palātu priekšsēdētāji Ž. K. Bonišo [*J.-C. Bonichot*], A. Prehala [*A. Prechal*] (referente), M. Vilars [*M. Vilaras*], T. fon Danvics [*T. von Danwitz*], F. Biltšens [*F. Biltgen*], K. Jirimēe [*K. Jürimäe*] un K. Likurgs [*C. Lycourgos*], tiesneši M. Ilešičs [*M. Ilešič*], J. Malenovskis [*J. Malenovský*], E. Levits, L. Bejs Larsens [*L. Bay Larsen*] un S. Rodins [*S. Rodin*],

ģenerāladvokāts: Ī. Bots [*Y. Bot*],

sekretārs: A. Kalots Eskobars [*A. Calot Escobar*],

ņemot vērā rakstveida procesu,

* Tiesvedības valoda – vācu.

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

– *Stadt Wuppertal* vārdā – *T. Herbert, Rechtsanwalt*,

– *M. Broßonn* vārdā – *O. Teubler, Rechtsanwalt*,

– Eiropas Komisijas vārdā – *M. van Beek* un *T. S. Bohr*, pārstāvji,

noklausījusies ģenerāladvokāta secinājumus 2018. gada 29. maija tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

1 Lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/88/EK (2003. gada 4. novembris) par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem (OV 2003, L 299, 9. lpp.) 7. pantu, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 31. panta 2. punktu.

2 Šie lūgumi tika iesniegti divās tiesvedībās: lietā C-569/16 *Stadt Wuppertal* (Vupertāles pilsēta, Vācija) tiesvedībā pret *Maria Elisabeth Bauer* un lietā C-570/16 *Volker Willmeroth* kā uzņēmuma *TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK* īpašnieka tiesvedībā pret *Martina Broßonn* par attiecīgi Vupertāles pilsētas un *V. Willmeroth* kā *M. E. Bauer* un *M. Broßonn* mirušo laulāto bijušo darba devēju atteikumiem izmaksāt viņām finansiālu atlīdzību par apmaksāto ikgadējo atvaļinājumu, kuru viņu laulātie pirms savas nāves nebija izmantojuši.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

3 Padomes Direktīvas 93/104/EK (1993. gada 23. novembris) par dažiem darba laika organizācijas aspektiem (OV 1993, L 307, 18. lpp.) ceturtajā apsvērumā bija noteikts:

"tā kā Kopienas Hartā par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām, ko 11 dalībvalstu valstu vai valdību vadītāji pieņēmuši 1989. gada 9. decembrī Eiropas Padomes sanāksmē Strasbūrā, un konkrēti tās [..] 8. punktā [..] ir deklarēts:

"[..]

8. Katram darba ņēmējam Eiropas Kopienā ir tiesības uz nedēļas atpūtas laiku un gadskārtēju apmaksātu atvaļinājumu, kura ilgums pakāpeniski jāsaskaņo atbilstīgi attiecīgo valstu praksei.

[..]"."

4 Atbilstoši Direktīvas 2003/88, ar kuru tika atcelta Direktīva 93/104, 1. apsvērumam ar to tika kodificētas šīs pēdējās minētās direktīvas normas.

5 Saskaņā ar Direktīvas 2003/88 4.–6. apsvērumu:

"(4) "Darba ņēmēju darba drošības, higiēnas un veselības aizsardzības uzlabošana ir mērķis, ko nedrīkstētu pakārtot ekonomiskiem apsvērumiem.

(5) Visiem darba ņēmējiem jābūt pietiekamam atpūtas laikam. Jēdzienam "atpūta" jābūt izteiktam laika vienībās, t.i., dienās, stundās un/vai to daļās. [Eiropas Savienībā] strādājošiem jāpiešķir obligāts laiks ikdienas, iknedēļas un ikgadējai atpūtai, kā arī atbilstīgi pārtraukumi. [..]

(6) Jāņem vērā Starptautiskās darba organizācijas principi attiecībā uz darba laika organizēšanu, to skaitā tie, kas attiecas uz darbu naktīs."

6 Direktīvas 2003/88 7. pants, kas [saturiski] ir vienāds ar Direktīvas 93/104 7. pantu, ir formulēts šādi:

"1. Dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka katram darba ņēmējam ir tiesības uz apmaksātu ikgadēju, vismaz četras nedēļas ilgu, atvaļinājumu saskaņā ar nosacījumiem par tiesībām uz šāda atvaļinājuma piešķiršanu, ko nosaka valsts tiesību akti un/vai prakse.

2. Obligāto apmaksāto ikgadējā atvaļinājuma laikposmu nevar aizstāt ar finansiālu atlīdzību, izņemot gadījumus, kad izbeidz darba attiecības."

7 Direktīvas 2003/88 17. pantā ir paredzēts, ka dalībvalstis var atkāpties no atsevišķiem šīs direktīvas noteikumiem. Tomēr no tās 7. panta nekādas atkāpes nav atļautas.

Vācijas tiesības

8 1963. gada 8. janvāra *Bundesurlaubsgesetz* (Federālais likums par atvaļinājumu) (*BGBl.* 1963, 2. lpp.) – tā 2002. gada 7. maija redakcijā (*BGBl.* 2002 I, 1529. lpp.) (turpmāk tekstā – "*BUrlG*") – 7. panta 4. punktā ir paredzēts:

"Ja atvaļinājumu darba tiesisko attiecību izbeigšanās dēļ vairs nevar pilnībā vai daļēji piešķirt, tad neizmantotais atvaļinājums ir jāatlīdzina naudā."

9 *Bürgerliches Gesetzbuch* (Civilkodekss, turpmāk tekstā – "*BGB*") 1922. panta 1. punktā "Visu saistību pāreja" ir noteikts:

"Ar personas nāvi (mantojuma atklāšanās) tās manta (mantojums) kopumā pāriet vienai vai vairākām citām personām (mantiniekiem)."

Pamatlietas un prejudiciālie jautājumi

10 *M. E. Bauer* ir sava 2010. gada 20. decembrī mirušā laulātā, kuru nodarbināja Vupertāles pilsēta, vienīgā tiesību pārņēmēja. Vupertāles pilsēta noraidīja *M. E. Bauer* lūgumu izmaksāt viņai atlīdzību 5857,75 EUR apmērā, kas atbilst 25 ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienām, kuras viņas laulātais līdz savai nāves dienai nebija izmantojis.

11 *M. Broßonn* ir sava laulātā, kuru no 2003. gada nodarbināja *V. Willmeroth* un kurš nomira 2013. gada 4. janvārī pēc tam, kad kopš 2012. gada jūlija viņam bija darba nespēja slimības dēļ, vienīgā tiesību pārņēmēja. *V. Willmeroth* noraidīja *M. Broßonn* lūgumu izmaksāt viņai atlīdzību 3702,72 EUR apmērā, kas atbilst 32 ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma dienām, kuras viņas laulātais līdz savai nāves dienai nebija izmantojis.

12 *M. E. Bauer* un *M. Broßonn* katra cēla prasību attiecīgajā kompetentajā *Arbeitsgericht* (Darba lietu tiesa, Vācija), lai panāktu šīs atlīdzības izmaksu. Šīs prasības tika apmierinātas, un Vupertāles pilsētas un *V. Willmeroth* iesniegtās apelācijas sūdzības par šiem pirmās instances spriedumiem kompetentā

Landesarbeitsgericht (Federālās zemes Darba lietu tiesa, Vācija) noraidīja. Vupertāles pilsēta un *V. Willmeroth* par šiem lēmumiem iesniedza revīzijas sūdzības *Bundesarbeitsgericht* (Federālā darba lietu tiesa, Vācija).

13 Lēmumos par prejudiciālu jautājumu uzdošanu, kas pieņemti katrā no šīm abām lietām, iesniedzējtiesa atgādina, ka savā 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755) Tiesa jau ir nospriedusi, ka Direktīvas 2003/88 7. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj tādus valsts tiesību aktus vai praksi, saskaņā ar ko tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu izbeidzas, neradot tiesības saņemt finansiālu atlīdzību par neizmantoto apmaksāto atvaļinājumu, ja darba attiecības izbeidzas darba ņēmēja nāves dēļ.

14 Iesniedzējtiesai tomēr ir šaubas par to, vai tas tā ir arī tad, ja valsts tiesības izslēdz to, ka šāda finansiāla atlīdzība var veidot daļu no mantojuma masas.

15 Šajā ziņā šī tiesa norāda, ka *BUrlG* 7. panta 4. punkta un *BGB* 1922. panta 1. punkta, tos skatot kopā, rezultātā darba ņēmēja tiesības uz ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu izbeidzas līdz ar viņa nāvi un tādējādi tās nevar nedz tikt pārvērstas tiesībās uz finansiālu atlīdzību, nedz veidot daļu no mantojuma masas. Tā turklāt precizē, ka jebkāda citāda šo tiesību normu interpretācija būtu *contra legem* un tādējādi nav pieļaujama.

16 No vienas puses, iesniedzējtiesa atgādina, ka 2011. gada 22. novembra spriedumā *KHS* (C-214/10, EU:C:2011:761) Tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu var izbeigties 15 mēnešus pēc atsauces gada beigām, jo vairs nevar tikt īstenots šā atvaļinājuma mērķis, proti, ļaut darba ņēmējam atpūsties un izmantot laiku relaksācijai un brīvā laika nodarbēm. No otras puses, norādījusi, ka nešķiet arī, ka šo mērķi varētu sasniegt, ja darba ņēmējs ir miris, iesniedzējtiesa prāto, vai tiesību uz ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu un finansiālu atlīdzību par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu izbeigšanās varētu tikt pieļauta arī šajā pēdējā gadījumā. Pēc šīs tiesas domām, nolemt citādi turklāt nozīmētu, ka Direktīvas 2003/88 un Hartas garantētā minimālā apmaksātā ikgadējā atvaļinājuma mērķis būtu arī nodrošināt mirušā darba ņēmēja mantinieku aizsardzību.

17 Šajā kontekstā iesniedzējtiesa arī prāto, vai Direktīvas 2003/88 7. panta vai Hartas 31. panta 2. punkta rezultātā darba devējam var būt jāmaksā finansiāla atlīdzība par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu darba ņēmēja mantiniekiem, neraugoties uz apstākli, ka šajā gadījumā šā sprieduma 15. punktā minētās valsts tiesību normas šādu iespēju izslēdz.

18 Visbeidzot lietā C-570/16 iesniedzējtiesa, norādījusi, ka strīds pamatlietā ir starp divām privātpersonām, prāto, vai šo Savienības tiesību normu iespējamā tiešā ietekme varētu darboties arī šādā kontekstā.

19 Šādos apstākļos *Bundesarbeitsgericht* (Federālā darba lietu tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus, no kuriem pirmais jautājums identiskā formulējumā ir uzdots lietās C-569/16 un C-570/16 un otrais jautājums ir uzdots vienīgi lietā C-570/16:

“1) Vai ar Direktīvas [2003/88/EK] 7. pantu vai [Hartas] 31. panta 2. punktu darba ņēmēja, kas ir miris darba attiecību laikā, mantiniekam tiek piešķirtas tiesības uz finansiālo kompensāciju par darba ņēmējam pirms viņa nāves pienākošos minimālo ikgadējo atvaļinājumu, lai gan atbilstoši [*BUrlG*] 7. panta 4. punktam, lasot to kopsakarā ar [*BGB*] 1922. panta 1. punktu, tas ir izslēgts?

2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša: vai tas ir piemērojams arī tad, ja darba attiecības pastāvēja starp divām privātpersonām?”

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par pieņemamību

20 *M. Broßonn* apšauba lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamību tāpēc, ka, pirmkārt, Tiesa 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755) jau ir nospriedusi, ka Direktīvas 2003/88 7. pants nepieļauj tādus valsts tiesību aktus vai praksi kā pamatlietās, saskaņā ar ko darba ņēmēja nāves gadījumā tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu izbeidzas, neradot tiesības saņemt finansiālu atlīdzību par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu. Nospriest, ka šī pati tiesību norma pieļauj šādu valsts tiesisko regulējumu tāpēc, ka tajā ir izslēgts, ka šī atlīdzība var tikt nodota mantiniekiem, nozīmētu padarīt neefektīvas no minētā Tiesas sprieduma izrietošās atziņas. Otrkārt, lielā daļā valsts tiesu un doktrīnā valdot uzskats, ka valsts tiesisko regulējumu, par kuru ir runa pamatlietā, ir iespējams interpretēt ar šo atziņu saderīgā veidā.

21 Šajā ziņā tomēr jāatgādina, ka, pirmkārt, pat tad, ja attiecīgais tiesību jautājums ir izspriests Tiesas judikatūrā, valstu tiesām joprojām ir visas tiesības vērsties Tiesā, ja tās to uzskata par lietderīgu, un tas, ka interpretēt lūgtās tiesību normas Tiesa jau ir interpretējusi, neliedz Tiesai spriest no jauna (spriedums, 2014. gada 17. jūlijs, *Torresi*, C-58/13 un C-59/13, EU:C:2014:2088, 32. punkts un tajā minētā judikatūra).

22 No tā izriet, ka apstāklis, ka Tiesa 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755) jau ir interpretējusi Direktīvas 2003/88 7. pantu saistībā ar to pašu valsts tiesisko regulējumu, par kuru ir runa pamatlietās, nevar izraisīt šajās lietās uzdoto jautājumu nepieņemamību.

23 Otrkārt, pastāvīgās judikatūras atziņa ir, ka LESD 267. pantā noteiktās sadarbības starp Tiesu un valstu tiesām procedūras ietvaros tikai valsts tiesa, kura izskata strīdu un kurai ir jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kas, ņemot vērā lietas īpatnības, izvērtē gan to, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai šī tiesa varētu taisīt spriedumu, gan to, cik atbilstīgi ir Tiesai uzdotie jautājumi. Tādēļ, ja uzdotie jautājumi attiecas uz Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir jālemj (spriedums, 2018. gada 6. marts, *SEGRO* un *Horváth*, C-52/16 un C-113/16, EU:C:2018:157, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

24 Valsts tiesas lūgumu var noraidīt tikai tad, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar pamatlietas faktiskajiem apstākļiem vai tās priekšmetu, ja problēma ir hipotētiska vai arī ja Tiesai nav zināmi faktiskie vai tiesiskie apstākļi, kas vajadzīgi, lai sniegtu noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem (spriedums, 2018. gada 6. marts, *SEGRO* un *Horváth*, C-52/16 un C-113/16, EU:C:2018:157, 43. punkts un tajā minētā judikatūra).

25 Šajā ziņā, kas attiecas uz *M. Broßonn* argumentu, ka valsts tiesiskais regulējums pamatlietās varētu tikt interpretēts tādā veidā, lai tiktu nodrošināts tā saderīgums ar Direktīvas 2003/88 7. pantu, kā to interpretējusi Tiesa 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), jāatzīst, ka jautājums par to, vai valsts tiesību norma, ciktāl tā ir pretrunā Savienības tiesībām, ir atstājama bez piemērošanas, patiešām rodas tikai tad, ja nekāda atbilstīga šīs tiesību normas interpretācija izrādās esam iespējama (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 23. punkts).

26 Tomēr jāatgādina arī, ka šim valsts tiesību atbilstīgas interpretācijas principam ir zināmas robežas. Tādējādi robežas valsts tiesas pienākumam ņemt vērā direktīvas saturu, interpretējot un piemērojot attiecīgās valsts tiesību normas, nosaka vispārējie tiesību principi, un šis pienākums nevar būt pamats valsts tiesību interpretēšanai *contra legem* (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 25. punkts un tajā minētā judikatūra).

27 Pamatlietā, kā izriet no šā sprieduma 15. punkta, iesniedzējtiesa uzskata, ka tā tieši ir sastapusies ar šādu robežu. Pēc tās domām, *BUrlG* 7. panta 4. punktu, to skatot kopā ar *BGB* 1922. panta 1. punktu, nevarot interpretēt atbilstīgi Direktīvas 2003/88 7. pantam, kā to interpretējusi Tiesa 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755).

28 Šādos apstākļos lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu nevar tikt atzīti par nepieņemamiem, jo uzdotie jautājumi ir par to, vai tajos minētās Savienības tiesību normas – nepastāvot šādai valsts tiesību saderīgas interpretācijas iespējai – var radīt valsts tiesai pienākumu vajadzības gadījumā atstāt bez piemērošanas minēto valsts tiesisko regulējumu, tostarp strīdā starp divām privātpersonām.

29 Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu ir uzskatāmi par pieņemamiem.

Par lietas būtību

Ievada apsvērumi

30 Jānorāda – kā izriet no lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma, kas izklāstīts šī sprieduma 13.–17. punktā un kura gaismā ir jāaplūko jautājums lietā C-569/16 un pirmais jautājums lietā C-570/16, – šie jautājumi ietver divas atšķirīgas daļas.

31 Pirmkārt, iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai Direktīvas 2003/88 7. pants un Hartas 31. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās aplūkotais, un vai interpretācija, kādu Tiesa izmantoja 2014. gada 12. jūnija spriedumā *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), šajā ziņā nebūtu pārskatāma vai niansējama.

32 Otrkārt, pieņemot, ka Tiesa šo interpretāciju uzturētu spēkā, iesniedzējtiesa vaicā, vai šīs pašas Savienības tiesību normas ir jāinterpretē tādējādi, ka tām ir tieša iedarbība un tāpēc valsts tiesai šādu valsts tiesisko regulējumu vajadzētu neņemt vērā, ciktāl to nav iespējams interpretēt atbilstīgi prasībām, kas izriet no minētajām tiesību normām.

33 Visbeidzot, ar otro jautājumu, kas uzdots lietā C-570/16, iesniedzējtiesa vēlas uzzināt, vai šāda attiecīgā valsts tiesisko regulējumu izstumjoša iedarbība var darboties arī strīdā starp divām privātpersonām.

34 Šādos apstākļos vispirms ir jāiztirzā lietā C-569/16 uzdotā jautājuma pirmā daļa, kā arī pirmā lietā C-570/16 uzdotā jautājuma pirmā daļa, un tad, ņemot vērā to starpā esošo saikni, šo jautājumu otrā daļa kopā ar otro lietā C-570/16 uzdoto jautājumu.

Par jautājuma lietā C-569/16 pirmo daļu un par pirmā jautājuma lietā C-570/16 pirmo daļu

35 Ar jautājuma lietā C-569/16 pirmo daļu, kas ir identiska pirmā jautājuma lietā C-570/16 pirmajai daļai, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Direktīvas 2003/88 7. pants un Hartas 31. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās aplūkotais, saskaņā ar kuru, darba attiecībām beidzoties darba ņēmēja nāves dēļ, tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, kas iegūtas saskaņā ar šīm tiesību normām un ko darba ņēmējs nav līdz savai nāvei izmantojis, beidzas, neradot tiesības uz finansiālu atlīdzību par šo atvaļinājumu, kuras mantošanas ceļā varētu tikt nodotas darba ņēmēja tiesību pārņēmējiem.

36 Attiecībā uz, pirmkārt, Direktīvas 2003/88 7. pantu ir jāatgādina – kā norāda iesniedzējtiesa –, ka 2014. gada 12. jūnija sprieduma *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), kas ir taisīts lietā, kuras faktiskie apstākļi ir līdzīgi šajās apvienotajās lietās esošajiem apstākļiem un kurā ir aplūkots tas pats valsts tiesiskais regulējums, kas aplūkots pamatlietās, 30. punktā Tiesa nosprieda, ka šī Savienības

tiesību norma ir jāinterpretē tādējādi, ka tā nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu vai praksi, kas paredz, ka tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu izbeidzas, neradot tiesības saņemt finansiālu atlīdzību par neizmantoto atvaļinājumu, ja darba tiesiskās attiecības beidzas darba ņēmēja nāves dēļ.

37 Kā izriet no lēmumiem lūgt prejudiciālu nolēmumu un šā sprieduma 14.–16. punkta, iesniedzējtiesai tomēr ir zināmas šaubas par Tiesas izmantoto interpretāciju būtībā tāpēc, ka tai nešķiet, ka ikgadēja apmaksāta atvaļinājuma mērķi – proti, ļaut darba ņēmējam atpūsties un izmantot laiku relaksācijai un brīvā laika nodarbēm – vairs varētu tikt sasniegti pēc attiecīgās personas nāves.

38 Šajā ziņā vispirms jāatgādina, ka – atbilstoši Tiesas pastāvīgajai judikatūrai – ikviena darba ņēmēja tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu ir jāuzskata par īpaši svarīgu Savienības sociālo tiesību principu, no kura nevar atkāpties un kuru kompetentās valsts iestādes var īstenot tikai ar Direktīvu 2003/88 skaidri noteikto ierobežojumu ietvaros (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 15. punkts un tajā minētā judikatūra). Tāpat, cenšoties nodrošināt šo Savienības tiesībās nostiprināto pamattiesību ievērošanu, Direktīvas 2003/88 7. pantu nevar interpretēt šauri uz to tiesību rēķina, kuras darba ņēmējam ir saskaņā ar šo direktīvu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 22. punkts un tajā minētā judikatūra).

39 Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru tiesība uz ikgadējo atvaļinājumu ir tikai viens no diviem aspektiem tiesībās uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, kuras ir svarīgs Savienības sociālo tiesību princips un ietver arī tiesību saņemt samaksu. Savienības likumdevēja tostarp Direktīvas 2003/88 7. pantā izmantotais jēdziens "apmaksāts ikgadējais atvaļinājums" nozīmē, ka apmaksātā atvaļinājuma laikā šīs direktīvas izpratnē ir saglabājama darba ņēmēja samaksa. Citiem vārdiem sakot, viņam ir jāturpina saņemt parasto samaksu par šo atpūtas un relaksācijas laiku (spriedums, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 20. un 21. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

40 Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punktā noteiktās atvaļinājuma apmaksas mērķis ir ļaut darba ņēmējam faktiski izmantot atvaļinājumu, uz ko viņam ir tiesības (spriedums, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 49. punkts).

41 Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru Direktīvas 2003/88 7. pantā paredzētajām tiesībām uz ikgadēju atvaļinājumu mērķis ir, pirmkārt, ļaut darba ņēmējam atpūsties no saviem darba līgumā paredzētajiem uzdevumiem un, otrkārt, izmantot laiku relaksācijai un brīvā laika nodarbēm (spriedums, 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 34. punkts un tajā minētā judikatūra).

42 Tādējādi, paredzot, ka ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma minimālo laiku nedrīkst aizstāt ar finansiālu atlīdzību, izņemot gadījumu, kad darba attiecības tiek izbeigtas, Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punkta mērķis ir nodrošināt darba ņēmējam faktisku iespēju atpūsties, lai efektīvi aizsargātu viņa drošību un veselību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 60. punkts un tajā minētā judikatūra).

43 Kad darba attiecības izbeidzas, darba ņēmējam pienākušos apmaksāto ikgadējo atvaļinājumu vairs nav iespējams faktiski izmantot. Tāpēc, lai šīs neiespējamības rezultātā netiktu izslēgta jebkāda iespēja šīs darba ņēmēja tiesības izmantot pat finansiāli, Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktā ir paredzēts, ka darba ņēmējam ir tiesības uz finansiālu atlīdzību par neizmantotajām ikgadējā atvaļinājuma dienām (šajā nozīmē skat. spriedumus, 2009. gada 20. janvāris, *Schultz-Hoff* u.c., C-350/06 un C-520/06, EU:C:2009:18, 56. punkts; 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 17. punkts, kā arī 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 27. punkts).

44 Tiesības uz finansiālu atlīdzību rašanās šajā tiesību normā nav pakārtota nevienam citam nosacījumam, kā tikai, pirmkārt, tam, ka darba attiecības ir izbeigušās un, otrkārt, ka darba ņēmējs nav izmantojis visu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru viņam bija tiesības šo attiecību izbeigšanās brīdī (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 23. punkts).

45 Tādējādi iemeslam, kura dēļ darba attiecības ir beigušās, nav nozīmes saistībā ar Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punktā paredzētajām tiesībām uz finansiālu atlīdzību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 28. punkts).

46 Lai gan – kā norāda iesniedzējtiesa – darba ņēmēja nāves nenovēršamas sekas patiešām ir tādas, ka viņam tiek liegtas jebkādas faktiskas iespējas izmantot atpūtas un relaksācijas laiku, kas saistīts ar tiesībām uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, uz kuru viņam bija tiesības nāves dienā, tomēr nav pieļaujams, ka šā apstākļa dēļ retroaktīvi pilnībā zustu šādi iegūtās tiesības, kuras – kā atgādināts šā sprieduma 39. punktā – ietver otru, tikpat svarīgu aspektu, proti, tiesību saņemt samaksu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 25. punkts).

47 Šajā ziņā jānorāda arī, ka Tiesa jau ir nospriedusi, ka Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka brīdī, kad darba ņēmējs aiziet pensijā, viņš ir tiesīgs saņemt finansiālu atlīdzību par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, ko viņš nav izmantojis, piemēram, tāpēc ka viņš savus darba pienākumus neveica slimības dēļ (skat. spriedumu, 2016. gada 20. jūlijs, *Maschek*, C-341/15, EU:C:2016:576, 31. un 32. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra). Šāds darba ņēmējs arī nevar izmantot atvaļinājumu, kas tiek izprasts kā laiks, kurš domāts, lai viņš varētu atpūsties un relaksēties, atgūstot spēkus viņa profesionālās darbības turpināšanai, jo viņš principā ir iegājis laikposmā, kad pats vairs nestrādā, un tādējādi viņš būtībā šo apmaksāto ikgadējo atvaļinājumu konkrēti izmanto vien tā naudas izteiksmē.

48 Turklāt no finansiālā aspekta viedokļa darba ņēmēja iegūtās tiesības uz apmaksātu ikgadēju atvaļinājumu ir tīri mantiska rakstura tiesības, kurām kā tādām ir paredzēts ietilpt attiecīgās personas mantā, un tādējādi šīs personas nāve nevar ar atpakaļejošu spēku šai mantai un līdz ar to tiem, pie kuriem tā mantošanas ceļā nonāks, atņemt iespēju faktiski izmantot šo tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu mantisko daļu.

49 Proti, ja zustu darba ņēmēja iegūtās tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu vai ar tām saistītā tiesība uz finansiālu atlīdzību par darba attiecību izbeigšanās gadījumā neizmantoto atvaļinājumu gadījumā, ja attiecīgajai personai nav bijis faktiskas iespējas izmantot šīs tiesības uz apmaksātu ikgadēju atvaļinājumu, tiktu apdraudēta šo tiesību pati būtība (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 19. septembris, sprieduma Komisija/*Strack* pārskatīšana, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 32. punkts).

50 Tādējādi tiesības uz finansiālu atlīdzību gadījumā, ja darba attiecības ir izbeigušās ar darba ņēmēja nāvi, ir būtiskas, lai nodrošinātu darba ņēmējam piešķirto tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu lietderīgo iedarbību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 24. punkts).

51 Otrkārt, ir jāatgādina, ka tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu ir ne tikai īpaši svarīgas kā Savienības sociālo tiesību princips, bet arī ir tieši noteiktas Hartas, kurai LES 6. panta 1. punktā ir atzīts tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem, 31. panta 2. punktā (spriedums, 2016. gada 30. jūnijs, *Sobczyszyn*, C-178/15, EU:C:2016:502, 20. punkts un tajā minētā judikatūra).

52 Savienības tiesību sistēmā šādi garantētās pamattiesības ir jāpiemēro visās situācijās, kuras regulē ar Savienības tiesībām (spriedums, 2014. gada 15. janvāris, *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

53 No tā, ievērojot, ka ar pamatlietās aplūkoto valsts tiesisko regulējumu tiek ieviesta Direktīva 2003/88, izriet, ka Hartas 31. panta 2. punkts ir piemērojams pamatlietās (pēc analoģijas skat. spriedumu, 2014. gada 15. janvāris, *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, 43. punkts).

54 Šajā ziņā vispirms no paša Hartas 31. panta 2. punkta formulējuma izriet, ka šajā tiesību normā ir nostiprinātas ikviena darba ņēmēja "tiesības" un "ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu".

55 Turpinot – saskaņā ar paskaidrojumiem par Hartas 31. pantu, kuri atbilstoši LES 6. panta 1. punkta trešajai daļai un Hartas 52. panta 7. punktam ir jāņem vērā, to interpretējot, – Hartas 31. panta 2. punkta pirmavots ir rodams Direktīvā 93/104, kā arī Eiropas Sociālās hartas, kas ir parakstīta Turīnā 1961. gada 18. oktobrī un pārskatīta Strasbūrā 1996. gada 3. maijā, 2. pantā un Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas, kas pieņemta Eiropas Padomes sanāksmē Strasbūrā 1989. gada 9. decembrī, 8. punktā (spriedums, 2013. gada 19. septembris, sprieduma Komisija/*Strack* pārskatīšana, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 27. punkts).

56 Kā izriet no Direktīvas 2003/88 1. apsvēruma, ar to ir kodificēta Direktīva 93/104, un Direktīvas 2003/88 7. pantā par tiesībām uz ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu [saturiski] ir atkārtots Direktīvas 93/104 7. panta formulējums (spriedums, 2013. gada 19. septembris, sprieduma Komisija/*Strack* pārskatīšana, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 28. punkts).

57 Visbeidzot, šajā kontekstā jāatgādina, ka Tiesai jau ir bijusi iespēja precizēt, ka Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punktā ietvertā vārdkopa "apmaksāts ikgadējais atvaļinājums", kas pielīdzināma Hartas 31. panta 2. punktā rodamajai vārdkopai "ikgadējs apmaksāts atvaļinājums", nozīmē, ka ikgadējā atvaļinājuma laikā šo tiesību normu izpratnē ir saglabājama samaksa un ka, citiem vārdiem, darba ņēmējam ir jāsaņem parastā samaksa par šo atpūtas laiku (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2011. gada 15. septembris, *Williams* u.c., C-155/10, EU:C:2011:588, 18. un 19. punkts).

58 Kā atgādināts šā sprieduma 39. punktā, tiesība uz ikgadējo atvaļinājumu ir tikai viens no diviem aspektiem tiesībās uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, kas kā svarīgs Savienības sociālo tiesību princips ir atspoguļotas Direktīvas 93/104 7. pantā un Direktīvas 2003/88 7. pantā un tagad *expressis verbis* nostiprinātas Hartas 31. panta 2. punktā. Šīs pamattiesības ietver arī tiesību uz samaksu, kā arī – kā no šo tiesību uz ikgadēju "apmaksātu" atvaļinājumu neatdalāmas tiesības – tiesību uz finansiālu atlīdzību par ikgadējo atvaļinājumu, kas, darba attiecībām izbeidzoties, nav izmantots.

59 Šajā ziņā ierobežojumi šīm tiesībām var tikt paredzēti vienīgi, ievērojot stingros Hartas 52. panta 1. punktā paredzētos nosacījumus un it īpaši – šo tiesību būtību. Tādējādi dalībvalstis nevar atkāpties no principa, kas izriet no Direktīvas 2003/88 7. panta, to skatot Hartas 31. panta 2. punkta gaismā, un saskaņā ar kuru iegūtās tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu nevar izbeigties, beidzoties references laikposmam un/vai valsts tiesībās noteiktajam pārcelšanas laikposmam, ja darba ņēmējs nav varējis izmantot savu atvaļinājumu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 29. novembris, *King*, C-214/16, EU:C:2017:914, 56. punkts).

60 Kā atgādināts šā sprieduma 46. punktā, tāpat ir izslēgts, ka dalībvalstis varētu nolemt, ka, darba attiecībām beidzoties nāves dēļ, retroaktīvi varētu pilnībā zust darba ņēmēja iegūtās tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, jo šādas tiesības papildus tiesībām uz atvaļinājumu kā tādu ietver otru tikpat nozīmīgu aspektu, proti, tiesību uz samaksu, kas pamato to, ka attiecīgajai personai vai tās tiesību pārņēmējiem tiek izmaksāta finansiāla atlīdzība par atvaļinājumu, kas, darba attiecībām izbeidzoties, nav ticis izmantots.

61 Tādējādi Hartas 31. panta 2. punkta sekas konkrēti attiecībā uz tās piemērošanas jomā esošajām situācijām ir, ka dalībvalstis nav tiesīgas pieņemt tiesisko regulējumu, kura rezultātā darba ņēmēja nāve ar atpakaļejošu spēku liedz viņam tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, ko tas ir ieguvis pirms savas nāves, un tādējādi – viņa tiesību pārņēmējiem – tiesības uz iepriekš minētās tiesības aizstājošu finansiālu atlīdzību kā šo tiesību mantisko aspektu.

62 Ņemot vērā iepriekš minēto un šā sprieduma 38.–50. punktā atgādināto, ir uzskatāms – ja darba attiecības izbeidzas ar darba ņēmēja nāvi, ne vien no Direktīvas 2003/88 7. panta 2. punkta, bet arī no Hartas 31. panta 2. punkta izriet, ka, lai novērstu, ka šā darba ņēmēja iegūtās pamattiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu tiktu zaudētas ar atpakaļejošu spēku, tostarp to mantiskajā aspektā, attiecīgās personas tiesības uz finansiālu atlīdzību par neizmantoto ikgadējo atvaļinājumu ir mantošanas ceļā nododamas tās tiesību pārņēmējiem.

63 No tā izriet, ka uz jautājuma lietā C-569/16 pirmo daļu un pirmā jautājuma lietā C-570/16 pirmo daļu jāatbild, ka Direktīvas 2003/88 7. pants un Hartas 31. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās, saskaņā ar kuru, darba attiecībām beidzoties darba ņēmēja nāves dēļ, tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, kas iegūtas saskaņā ar šīm tiesību normām un ko darba ņēmējs nav līdz savai nāvei izmantojis, beidzas, nespējot radīt tiesības uz finansiālu atlīdzību par šo atvaļinājumu, kuras mantošanas ceļā varētu tikt nodotas šā darba ņēmēja tiesību pārņēmējiem.

Par jautājuma lietā C-569/16 otro daļu, kā arī par pirmā jautājuma lietā C-570/16 otro daļu un otro jautājumu

64 Ar jautājuma lietā C-569/16 otro daļu, kā arī ar pirmā jautājuma lietā C-570/16 otro daļu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai gadījumā, ja tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās nav iespējams interpretēt tādējādi, lai nodrošinātu tā atbilstību Direktīvas 2003/88 7. pantam un Hartas 31. panta 2. punktam, šīs Savienības tiesību normas ir jāinterpretē tādējādi, ka to sekas ir, ka valsts tiesai šāds valsts tiesiskais regulējums ir jāatstāj bez piemērošanas un ka mirušā darba ņēmēja tiesību pārņēmējam ir jāpiešķir – uz bijušā darba devēja rēķina – finansiāla atlīdzība par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru tiesības ir iegūtas saskaņā ar šīm pašām tiesību normām un kuru šis darba ņēmējs nav izmantojis. Ar otro jautājumu lietā C-570/16 iesniedzējtiesa vaicā, vai šajā gadījumā šādai šo Savienības tiesību normu interpretācijai ir dodama priekšroka arī strīdā starp mirušā darba ņēmēja tiesību pārņēmēju un bijušo darba devēju, ja šis darba devējs ir privātpersona.

65 Vispirms ir jāatgādina, ka jautājums, vai valsts tiesību norma, ciktāl tā ir pretrunā Savienības tiesībām, ir jāatstāj bez piemērošanas, rodas tikai tad, ja izrādās neiespējami interpretēt šo tiesību normu atbilstīgi [Savienības tiesībām].

66 Šajā ziņā jāuzsver, ka, piemērojot valsts tiesības, valsts tiesām tās ir jāinterpretē cik vien iespējams atbilstoši attiecīgās direktīvas tekstam un mērķim, lai sasniegtu tajā paredzēto rezultātu un tātad panāktu atbilstību LESD 288. panta trešajai daļai (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 24. punkts un tajā minētā judikatūra).

67 Jāuzsver arī, ka atbilstīgas interpretācijas princips prasa, lai valsts tiesas, ņemot vērā valsts tiesības kopumā un piemērojot tajās atzītās interpretācijas metodes, veiktu visas to kompetencē ietilpstošās darbības, lai nodrošinātu attiecīgās direktīvas pilnīgu efektivitāti un rastu risinājumu, kas atbilst tās mērķim (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 27. punkts un tajā minētā judikatūra).

68 Kā Tiesa ir nospriedusi, prasība pēc šādas atbilstīgas interpretācijas sevī ietver valsts tiesu pienākumu vajadzības gadījumā mainīt iedibināto judikatūru, ja tā ir balstīta uz tādu valsts tiesību interpretāciju, kas nav saderīga ar direktīvas mērķiem. Tādējādi valsts tiesa nevar, piemēram, likumīgi uzskatīt, ka tai nav iespējams aplūkoto valsts tiesību normu interpretēt atbilstīgi Savienības tiesībām tikai tādēļ vien, ka šī norma pastāvīgi ir tikusi interpretēta ar šīm tiesībām nesaderīgi (spriedums, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 72. un 73. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

69 Šajā gadījumā iesniedzējtiesai ir jāizpilda savs no Savienības tiesībām izrietošais pienākums – šā sprieduma trīs iepriekšējos punktos atgādināto principu gaismā pārbaudīt, vai šāda atbilstīga interpretācija ir iespējama.

70 Tomēr attiecībā uz, pirmkārt, iespējamo tiešo iedarbību, kas varētu būt jāatzīst Direktīvas 2003/88 7. pantam, no Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka visos gadījumos, kad direktīvas noteikumi pēc to satura ir bez nosacījumiem un pietiekami precīzi, privātpersonām ir tiesības uz tiem atsaukties valsts tiesās pret valsti, ja tā direktīvu valsts tiesībās vai nu nav transponējusi noteiktajā termiņā, vai arī to transponējusi nepareizi (spriedums, 2012. gada 24. janvāris,

Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 33. punkts un tajā minētā judikatūra). Turklāt, kad privātpersonas var atsaukties uz direktīvu pret valsti, tās var to darīt neatkarīgi no tā, kādā statusā valsts rīkojas – kā darba devējs vai kā publiska iestāde. Proti, abos gadījumos ir jāizvairās no tā, ka valsts varētu gūt labumu no Savienības tiesību neievērošanas (spriedums, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 38. punkts un tajā minētā judikatūra).

71 Pamatojoties uz šiem apsvērumiem, Tiesa ir atzinusi, ka personas var atsaukties uz beznosacījuma un pietiekami precīziem direktīvas noteikumiem tostarp pret dalībvalsti un visiem tās pārvaldes orgāniem, tai skaitā decentralizētajām iestādēm (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 7. augusts, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, 45. punkts un tajā minētā judikatūra).

72 Tiesa jau ir nospriedusi, ka Direktīvas 2003/88 7. panta 1. punkts atbilst šiem kritērijiem par beznosacījuma raksturu un pietiekamu precizitāti, jo tajā dalībvalstīm nepārprotami ir noteikts pienākums sasniegt konkrētu rezultātu un tā piemērošana nav pakārtota nekādiem nosacījumiem attiecībā uz tajā noteikto principu, ka jebkuram darba ņēmējam ir jāsaņem apmaksāts, vismaz četras nedēļas ilgs ikgadējais atvaļinājums. Tādējādi šis pants atbilst visiem nosacījumiem, kas tiek prasīti, lai radītu tiešu iedarbību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, 34.–36. punkts).

73 Attiecībā uz šīs direktīvas 7. panta 2. punktu, kā atgādināts šā sprieduma 44. punktā, tiesības uz finansiālu atlīdzību rašanās šajā tiesību normā nav pakārtota nevienam citam nosacījumam, kā tikai, pirmkārt, tam, ka darba attiecības ir izbeigušās un, otrkārt, ka darba ņēmējs nav izmantojis visu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru viņam bija tiesības šo attiecību izbeigšanās brīdī. Šīs tiesības ar minēto direktīvu ir piešķirtas tieši un nevar būt atkarīgas no citiem nosacījumiem, kuri tajā nav *expressis verbis* paredzēti (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. jūnijs, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, 28. punkts). Tādējādi minētā norma atbilst visiem nosacījumiem, kas nepieciešami tās tiešai iedarbībai.

74 Šajā gadījumā, kas attiecas uz lietu C-569/16, nav strīda, pirmkārt, ka *M. E. Bauer* laulātais līdz savas nāves dienai, kas izraisīja darba attiecību, kas viņu saistīja ar Vupertāles pilsētu, izbeigšanos, nebija izmantojis visu ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru šajā datumā viņam bija tiesības, un, otrkārt, ka šis darba devējs ir decentralizēta publiska iestāde.

75 Ņemot vērā, ka Direktīvas 2003/88 7. pants – kā izriet no šā sprieduma 72. un 73. punkta – atbilst nepieciešamajiem nosacījumiem, lai tam būtu tieša iedarbība, no tā izriet, ka *M. E. Bauer* laulātajam vai, ņemot vērā viņa nāvi, viņa tiesību pārņēmējam. kā izriet no šā sprieduma 70. un 71. punktā minētās Tiesas judikatūras, ir tiesības no Vupertāles pilsētas saņemt finansiālu atlīdzību par apmaksāto ikgadējo atvaļinājumu, kas iegūts atbilstoši šai tiesību normai un ko viņš nav izmantojis, un valsts tiesām šajā ziņā ir pienākums atstāt bez piemērošanas tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietā, kas nepieļauj šādas atlīdzības saņemšanu.

76 Savukārt, kas attiecas uz pamatlietas strīdu lietā C-570/16, proti, strīdu starp *M. Broßonn* kā viņas mirušā vīra tiesību pārņēmēju un viņa bijušo darba devēju *V. Willmeroth*, jāatgādina, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru ar direktīvu pašu par sevi nevar tikt radīti pienākumi attiecībā uz privātpersonu un līdz ar to uz to nevar atsaukties pret privātpersonu. Proti, ja iespēja atsaukties uz netransponētas vai nepareizi transponētas direktīvas tiesību normu būtu arī attiecībās starp privātpersonām, tiktu atzīts, ka Savienība ir tiesīga noteikt privātpersonām saistības, kam ir tūlītējas sekas, kaut gan tai šāda kompetence ir vienīgi jomās, kurās tā ir apveltīta ar pilnvarām pieņemt regulas (spriedums, 2018. gada 7. augusts, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

77 Tādējādi pat skaidra, precīza un beznosacījuma direktīvas tiesību norma, kuras mērķis ir privātpersonām piešķirt tiesības vai noteikt pienākumus, nav pati par sevi piemērojama strīdā, kas ir tikai starp privātpersonām (spriedums, 2018. gada 7. augusts, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, 43. punkts un tajā minētā judikatūra).

78 Tātad – kā Tiesa jau ir nospriedusi – uz Direktīvas 2003/88 7. pantu nevar atsaukties strīdā starp privātpersonām, lai nodrošinātu tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu pilnīgu iedarbību un atstātu bez piemērošanas ikvienu tām pretrunā esošu valsts tiesību normu (spriedums, 2015. gada 26. marts, *Fenoll*, C-316/13, EU:C:2015:200, 48. punkts).

79 Ņemot vērā iepriekš minēto, otrkārt, ir jāpārbauda Hartas 31. panta 2. punkta piemērošanas joma, lai noskaidrotu, vai šo tiesību normu, attiecībā uz kuru šā sprieduma 52.–63. punktā ir atzīts, ka to ir paredzēts piemērot tādās situācijās kā pamatlietās, ir jāinterpretē tādējādi, ka tā nepieļauj tādu tiesisko regulējumu kā pamatlietās, var atsaukties tādā strīdā starp privātpersonām kā lietā C-570/16, lai panāktu, ka valsts tiesa atstāj bez piemērošanas šo valsts tiesisko regulējumu un mirušā darba ņēmēja tiesību pārņēmējiem uz viņa bijušā darba devēja rēķina piešķir finansiālu atlīdzību par neizmantoto apmaksāto ikgadējo atvaļinājumu, uz ko šim darba ņēmējam saskaņā ar Savienības tiesībām bija tiesības viņa nāves dienā.

80 Šajā ziņā jāatgādina, ka tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu ir svarīgs Savienības sociālo tiesību princips.

81 Šā principa avots ir gan tiesību akti, kurus dalībvalstis ir izstrādājušas Savienības līmenī, kā, piemēram, Kopienas Harta par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām, kas turklāt minēta LESD 151. pantā, gan starptautiskie instrumenti, kuru pieņemšanā dalībvalstis ir līdzdarbojušās vai kuriem tās ir pievienojušās. Starp šiem pēdējiem ir Eiropas Sociālā harta, kuras līgumslēdzējas puses ir visas dalībvalstis, kas pievienojušās vai nu tās sākotnējai, vai pārstrādātajai redakcijai, vai tām abām, un kas arī minēta LESD 151. pantā. Ir jāpiemin arī Starptautiskās Darba organizācijas 1970. gada 24. jūnija Konvencija Nr. 132 par apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu (pārskatītā redakcija), kurā - kā Tiesa norādījusi 2009. gada 20. janvāra sprieduma *Schultz-Hoff* u.c. (C-350/06 un C-520/06, EU:C:2009:18) 37. un 38. punktā - ir noteikti šīs organizācijas principi, kuri, kā teikts Direktīvas 2003/88 6. apsvērumā, ir jāņem vērā.

82 Šajā ziņā Direktīvas 93/104 ceturtajā apsvērumā it īpaši atgādināts, ka Kopienas Hartas par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām 8. punktā ir deklarēts, ka katram darba ņēmējam Savienībā ir tiesības tostarp uz gadskārtēju apmaksātu atvaļinājumu, kura ilgums pakāpeniski jāsaskaņo atbilstīgi attiecīgo valstu praksei (šajā ziņā skat. spriedumu, 2001. gada 26. jūnijs, *BECTU*, C-173/99, EU:C:2001:356, 39. punkts).

83 Tādējādi ar Direktīvas 93/104 7. pantu un Direktīvas 2003/88 7. pantu nav iedibinātas tiesības uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, kuru avots ir tostarp dažādi starptautiski instrumenti (pēc analoģijas skat. spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 75. punkts) un kurām kā Savienības sociālo tiesību svarīgam principam ir imperatīvs raksturs (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2006. gada 16. marts, *Robinson-Steele* u.c., C-131/04 un C-257/04, EU:C:2006:177, 48. un 68. punkts), šim svarīgajam principam, kā uzsvērts šā sprieduma 58. punktā, ietverot tiesības uz ikgadēju "apmaksātu" atvaļinājumu kā tādas un no šīm pirmajām tiesībām neatdalāmas tiesības uz finansiālu atlīdzību par ikgadējo atvaļinājumu, kas, darba attiecībām izbeidzoties, nav izmantots.

84 Imperatīvā formulējumā nosakot, ka "ikvienam darba ņēmējam" ir "tiesības" uz "ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu", šajā ziņā neatsaucoties – kā darīts, piemēram, Hartas 27. pantā, par kuru bija 2014. gada 15. janvāra spriedums *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2014:2), – uz "gadījum[iem] un apstākļ[iem], kuri ir paredzēti Savienības tiesību aktos, kā arī valstu tiesību aktos un

praksē", Hartas 31. panta 2. punkts atspoguļo svarīgu Savienības sociālo tiesību principu, no kura var atkāpties tikai, ievērojot Hartas 52. panta 1. punktā paredzētos stingros nosacījumus un it īpaši pamattiesību uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu būtību.

85 Tiesībām uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, kas ikvienam darba ņēmējam nostiprinātas Hartas 31. panta 2. punktā, tādējādi attiecībā uz pašu to pastāvēšanu ir vienlaicīgi imperatīvs un beznosacījuma raksturs, jo Hartai nav nepieciešams, lai tā tiktu konkretizēta ar Savienības vai valsts tiesību normām, kuras domātas vienīgi, lai precizētu ikgadējā atvaļinājuma precīzu ilgumu un attiecīgā gadījumā – dažus šo tiesību īstenošanas nosacījumus. No tā izriet, ka šī tiesību norma pati par sevi ir pietiekama, lai darba ņēmējiem rastos tiesības, uz kuriem tie var atsaukties strīdā pret darba devēju situācijā, uz kuru attiecas Savienības tiesības un kas tādējādi ietilpst Hartas piemērošanas jomā (pēc analoģijas skat. spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 76. punkts).

86 Tādējādi Hartas 31. panta 2. punkta sekas it īpaši attiecībā uz situācijām, kas ietilpst tās piemērošanas jomā, ir, pirmkārt, ka valsts tiesai ir pienākums atstāt bez piemērošanas tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās, kura rezultātā darba ņēmēja nāve ar atpakaļejošu spēku tam liedz izmantot tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, ko viņš ieguvis pirms savas nāves, un tādējādi viņa tiesību pārņēmējiem – tiesības uz finansiālu atlīdzību, kas kā šo tiesību mantiskais aspekts tās aizstāj, un, otrkārt, ka darba devēji nevar atsaukties uz šāda valsts tiesiskā regulējuma esamību, lai izvairītos maksāt šo finansiālo atlīdzību, kas tiem jādara, lai ievērotu ar šo tiesību normu garantētās pamattiesības.

87 Attiecībā uz Hartas 31. panta 2. punkta iedarbību uz darba devējiem, kas ir privātpersonas, ir jānorāda, ka, lai gan Hartas 51. panta 1. punktā ir precizēts, ka tās noteikumi attiecas uz Savienības iestādēm un struktūrām, ievērojot subsidiaritātes principu, kā arī uz dalībvalstīm, taču tikai tad, ja tās īsteno Savienības tiesību aktus, šajā 51. panta 1. punktā tomēr nav aplūkots jautājums, vai šādām privātpersonām vajadzības gadījumā tieši nevar tikt pieprasīts ievērot kādas šīs Hartas tiesību normas, un līdz ar tas nevar tikt interpretēts tādējādi, ka tas sistemātiski izslēgtu šādu iespēju.

88 Visupirms, kā ģenerāladvokāts norādījis secinājumu 78. punktā, apstāklis, ka dažas primāro tiesību normas pirmām kārtām ir adresētas dalībvalstīm, neizslēdz to, ka tās varētu tikt piemērotas attiecībās starp privātpersonām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 77. punkts).

89 Turpinot – Tiesa jau ir atzinusi, ka Hartas 21. panta 1. punktā nostiprinātais aizliegums pats par sevi ir pietiekams, lai privātpersonām rastos tiesības, uz kurām kā tādām var atsaukties tiesvedībā pret citu privātpersonu (spriedums, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 76. punkts), Hartas 51. panta 1. punktam tādējādi to neliedzot.

90 Visbeidzot attiecībā uz konkrēti Hartas 31. panta 2. punktu jāuzsver, ka ikviena darba ņēmēja tiesības uz apmaksātu ikgadēju atvaļinājumu pēc sava rakstura vien paredz atbilstošu darba devēja pienākumu, proti, pienākumu piešķirt šādu apmaksātu atvaļinājumu.

91 Gadījumā, ja iesniedzējtiesai nebūtu iespējams valsts tiesisko regulējumu pamatlietās interpretēt tādējādi, lai nodrošinātu tā atbilstīgumu Hartas 31. panta 2. punktam, tai tādā situācijā, kas raksturo lietu C-570/16, būtu pienākums savas kompetences ietvaros nodrošināt no šīs tiesību normas izrietošo tiesisko aizsardzību un nodrošināt tās pilnīgu iedarbību, vajadzības gadījumā atstājot bez piemērošanas šo valsts tiesisko regulējumu (pēc analoģijas skat. spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger*, C-414/16, EU:C:2018:257, 79. punkts).

92 Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, uz jautājuma lietā C-569/16 otro daļu, kā arī uz pirmā jautājuma otro daļu un otro jautājumu lietā C-570/16 ir jāatbild, ka gadījumā, ja tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās nav iespējams interpretēt tādējādi, lai nodrošinātu tā atbilstību Direktīvas 2003/88 7. pantam un Hartas 31. panta 2. punktam, valsts tiesai, kas izskata strīdu starp

mirušā darba ņēmēja tiesību pārņēmēju un šā darba ņēmēja bijušo darba devēju, šāds valsts tiesiskais regulējums ir jāatstāj bez piemērošanas un jānodrošina, ka šim tiesību pārņēmējam uz šā darba devēja rēķina tiek piešķirta finansiāla atlīdzība par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru tiesības ir iegūtas saskaņā ar šīm tiesību normām un kuru šis darba ņēmējs līdz savai nāvei nav izmantojis. Šis pienākums valsts tiesai izriet vai nu no Direktīvas 2003/88 7. panta un no [Hartas 31. panta 2. punkta] gadījumā, ja strīds ir starp šādu tiesību pārņēmēju un publiskas iestādes statusā esošu darba devēju, vai no Hartas 31. panta 2. punkta gadījumā, ja strīds ir starp šādu tiesību pārņēmēju un privātpersonas statusā esošu darba devēju.

Par tiesāšanās izdevumiem

93 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (virspalāta) nospriež:

1) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/88/EK (2003. gada 4. novembris) par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem 7. pants, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 31. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās, saskaņā ar kuru, darba attiecībām beidzoties darba ņēmēja nāves dēļ, tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, kas iegūtas saskaņā ar šīm tiesību normām un ko darba ņēmējs nav līdz savai nāvei izmantojis, beidzas, neradot tiesības uz finansiālu atlīdzību par šo atvaļinājumu, kuras mantošanas ceļā varētu tikt nodotas šā darba ņēmēja tiesību pārņēmējiem.

2) Gadījumā, ja tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamatlietās nav iespējams interpretēt tādējādi, lai nodrošinātu tā atbilstību Direktīvas 2003/88 7. pantam un Pamattiesību hartas 31. panta 2. punktam, valsts tiesai, kas izskata strīdu starp mirušā darba ņēmēja tiesību pārņēmēju un šā darba ņēmēja bijušo darba devēju, šāds valsts tiesiskais regulējums ir jāatstāj bez piemērošanas un jānodrošina, ka šim tiesību pārņēmējam uz šā darba devēja rēķina tiek piešķirta finansiāla atlīdzība par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru tiesības ir iegūtas saskaņā ar šīm tiesību normām un kuru šis darba ņēmējs līdz savai nāvei nav izmantojis. Šis pienākums valsts tiesai izriet vai nu no Direktīvas 2003/88 7. panta un no Pamattiesību hartas 31. panta 2. punkta gadījumā, ja strīds ir starp šādu tiesību pārņēmēju un publiskas iestādes statusā esošu darba devēju, vai no Pamattiesību hartas 31. panta 2. punkta gadījumā, ja strīds ir starp šādu tiesību pārņēmēju un privātpersonas statusā esošu darba devēju.

[Paraksti]